

ALFONSAS MORKŪNAS- PLIENAS

1908 01 27-1949 12 30

Didžiosios kovos apygardos partizanai iš kairės: Juozapas Šmačikas-Čerka, Alfonsas Morkūnas-Plienas, Antanas Vaičiūnas-Skirmantas ir Karolis Morkūnas-Klevas. Iš *Genocido aukų muziejaus* fondų

Paminklinis akmuo šioje vietoje buvusioje sodyboje įrengtame Didžiosios Kovos apygardos štabo bunkerioje 1949 m. gruodžio 30 d. kautynėse su MGB Ukmergės aps. skyriaus darbuotojais žuvusiems apygardos vadui A. Morkūnui-Plienui, apygardos štabo viršininkui V. Ališauskui-Puškinui, B rinktinės vadui P. Grigui-Geniukui, štabo apsaugos būrio vadui B. Medelskui-Krienui ir būrio vadui B. Dūdai-Naručiui atminti. Bendras paminklo ir atminimo lentos vaizdas. Ukmergės r. Lyduokių sen. Juodkiškių k. Paminklas pastatytas 1997 m. Atminimo lenta pritvirtinta 2001 m. Aut. skulptorius Jonas Jagėla. R. Trimonienės nuotr., 2003 m.

Alfonsas Morkūnas gimė 1908 m. sausio 27 d. Ukmergės aps. Žemaitkiemio vls. Juodžiūnų k. Jono Morkūno ir Veronikos Šerelytės-Morkūnienės šeimoje. Kartu augo du broliai. Baigė dvi gimnazijos klases. 1930–1931 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje. 1935 m. vedė Oną Kazlauskaitę. Augino dukrą Elvidą ir sūnų Teisutį. Iki 1940 m. spalio 19 d. tarnavo liktiniu 1-ojo inžinerijos pulko bataliono 2-oje kuopoje. Turėjo vyr. puskarininkio laipsnį. Prasidėjus pirmajai sovietų okupacijai iš karinės tarnybos buvo atleistas ir grįžo į tėviškę.

1941 m. birželio 23–24 d. vadovavo Birželio sukilėliams užimant Lyduokių mstl. (Ukmergės aps.), saugojo jį bei jo apylinkes nuo besitraukiančios Raudonosios armijos savivalės ir plėšikavimų. Palaikė ryšius su sukilimo organizatoriais Kaune.

1944 m. pradžioje kartu su vietiniais vyrais įstojo į gen. Povilo Plechavičiaus įkurtą Lietuvos vietinę rinktinę. Prieš pat antrąją sovietų okupaciją ėmė rengtis partizaniniam karui: Juodžiūnų kaimo apylinkėse rinko ginklus ir kareivišką aprangą. Nuo birželio mėn. kartu su Kaziu Ališausku vadovavo iš 12–20 vyrų sudarytam savisaugos būriui, kuris gynė vietinius žmones nuo raudonųjų partizanų ir plėšikų.

1944 m., sovietų kariuomenei antrą kartą okupavus kraštą, A. Morkūnas, pasivadinęs *Plieno* slapyvardžiu, gimtojo ir aplinkinių kaimų vyrus ėmė telkti į partizanų būrį. Jo būryje, veikusiame Ukmergės aps. Pabaisko, Šešuolių ir Žemaitkiemio valsčiuose, buvo apie 20 vyrų, tarp jų ir abu A. Morkūno broliai – Stanislovas ir Karolis, iki tol dirbę tėvų ūkyje. 1944 m. rugsėjo mėn. šie vyrai, vadovaujami A. Morkūno pasitraukė į Balninkų miškus ir įsijungė į Juozo Šibailos-*Dieduko* suburtą Balninkiečių laisvės (BLR) rinktinę, sudarydami atskirą kuopą.

1945 m. sausio mėn. su A. Morkūnu užmezgė ryšius Didžiosios Kovos rinktinės (DKR) štabo ryšininkė Aldona Paulavičiūtė-*Indyra*. Prasidėjo derybos dėl prisijungimo. 1945 m. gruodžio 1 d. Jonas Misiūnas-*Žalias Velnias* įsakymu Nr. 1/19 performavo DKR ir BLR į Didžiosios Kovos apygardą (toliau – DKA) ir joje suformavo dvi rinktines: A (veikė Trakų aps.) ir B (veikė Ukmergės aps.). Pastarosios rinktinės vadu buvo paskirtas A. Morkūnas. 1946 m. balandžio 30 d. jo įsakymu Nr. 1 rinktinė buvo suskirstyta į 3 batalionus. Vasarą įsteigti dar du batalionai.

1946 m. liepos 16 d. J. Misiūnas DKA vado pareigas perdavė kpt. Vytautui Pečiūrai-*Griežtui* (MGB agentui), pats likdamas jo pavaduotoju. B rinktinės vadas A. Morkūnas nepasitikėjo naujuoju apygardos vadu. 1946 m. gruodžio mėn. jis atsisakė pranešti *Griežtui* apie rinktinės ginklų sandėlius, ryšių postus ir atskleisti ryšio pareigūnų pavardes ir slapyvardžius. 1947 m. rugpjūčio mėn., iš Algimanto apygardos vado Antano Slučkos-*Šarūno* sužinojęs apie Juozo Markulio-*Erelio* bendradarbiavimą su MGB, A. Morkūnas visiškai nutraukė ryšius su MGB kontroliuojamu DKA štabu.

1948 m. gegužės 1 d. A. Morkūnas kartu su B rinktinės štabo viršininku J. Šibaila-*Dieduku* ir rinktinės Spaudos ir švietimo skyriaus viršininku Jonu Juru-*Žilvičiu* dalyvavo Vytauto, Algimanto apygardų ir DKA B rinktinės vadų, vadovybės narių ir atstovų sąskrydyje. Tų pačių metų rugpjūčio 4 d. vykusiame Šiaurės Rytų Lietuvos partizanų kovos dalinių vadų ir atstovų sąskrydyje buvo įkurta Šiaurės Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) partizanų sritis. Į jos sudėtį įeinančiai B rinktinėi buvo suteiktos Didžiosios Kovos apygardos teisės, o A. Morkūnas-*Plienas* paskirtas šios apygardos vadu, jam suteiktas partizanų kapitono laipsnis.

A. Morkūnas buvo gerbiamas už drąsą – jis net ir dienos metu organizuodavo susitikimus su kaimų ar miestelių gyventojais, agituodavo prieš sovietų santvarką, kviesdavo prisidėti prie laisvės kovos. Vadovavo partizanams mūšiuose su enkavedistais ir sribais užimant Žemaitkiemio, Želvos, Šešuolių ir Lyduokių miestelius.

1949 m. saugumo sumetimais A. Morkūnas-*Plienas* dažnai keitė apygardos štabo vietas. Tų pačių metų pabaigoje štabo bunkeris buvo įrengtas į Sibirą ištremto ūkininko Vagonio sodyboje, buvusioje Ukmergės aps. Pabaisko vls. Juodkiškių k. Saugumo sumetimais sodyboje, kurioje veikė Antakalnio pradžios mokykla, apsigyveno ir partizanų ryšininko Broniaus Tratulio šeima. 1949 m. gruodžio 30 d. MGB Ukmergės aps. skyriaus darbuotojai apsupo DKA štabo bunkerį. Per susišaudymą žuvo apygardos vadas A. Morkūnas-*Plienas*, štabo viršininkas Vladas Ališauskas-*Puškinas*, B rinktinės vadas Pranas Grigas-*Geniukas*, štabo apsaugos būrio vadas Bronislovas Medelskas-*Krienas* ir būrio vadas Bronius Dūda-*Narutis*.

Visų žuvusiųjų palaikai buvo niekinti MGB Ukmergės aps. skyriaus kieme, vėliau užkasti Pivonijos šile įrengtame Ukmergės m. sąvartyne. Žuvusiųjų palaikai buvo palaidoti 1989 m. liepos 29 d. Ukmergės miesto naujosiose (Dukstynos) kapinėse kartu su kitais 1989 m. vasarą kasinėjimų metu šiame šile rastais žuvusiųjų palaikais.

1997 m. gruodžio 22 d. A. Morkūnui-*Plienui* pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1998 m. gegužės 13 d. įsakymu jam suteiktas kapitono laipsnis, Lietuvos Respublikos Prezidento 1999 m. lapkričio 18 d. dekretu – Vyčio kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinas (dabar – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius), o 2009 m. gruodžio 23 d. – pulkininko laipsnis (po mirties).